

ประโยค ป.ธ.๘
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๑. อวิตถุกํ อวิจารณ์ติ ภวานาย ปห็นตฺตา เอตฺถมํ เอตฺถสฺส วา วิตถุโก นตฺถิติ อวิตถุกํ ฯ อิมินาว นเยน อวิจารณ์ํ ฯ วิภงฺกเป อุตฺตํ อิติ อยฺยจฺจ วิตถุโก อยฺยจฺจ วิจาโร สนฺตฺตา โทหนฺติ สมิตฺตา วุปรสนฺตฺตา อตฺถจฺจตฺตา อพฺกตฺถจฺจตฺตา อปฺปิตฺตา พุชฺชปฺปิตฺตา โสสิตฺตา วิโสสิตฺตา พุชฺชนตฺถิกตฺตา เตน วุจฺจติ อวิตถุกํ อวิจารณ์ติ ฯ เอตฺถาห นนุ จ วิตถุกวิจารณ์ํ วุปรสมาติ อิมินาปิ อยฺมตฺถโต สิทฺโธ อถ กสฺมา ปฺน วุตฺตํ อวิตถุกํ อวิจารณ์ติ ฯ วุจฺจเต ฯ เอวเมว สิทฺโธวามตฺถโต น ปเนตํ ตทตฺถทีปํ นนุ อโวจฺมุหา โอาหริกสฺส ปน โอาหริกสฺส อจฺจสฺส สมตฺถิกมา ปมฺชชฺชานาโต ปเรสํ ทฺถิตฺยชฺชานาตานํ สมธฺกโม โหตฺถิติ ทสฺสนตฺถํ วิตถุกวิจารณ์ํ วุปรสมาติ เอวํ วุตฺตนฺติ อปฺิง วิตถุกวิจารณ์ํ วุปรสมา อิทํ สมฺปสาทนํ น กิเลสกาสฺสสุสฺสยสฺส วิตถุกวิจารณ์ญจ วุปรสมา เอโกทิกาวํ น อฺุปรชฺชชานามิว นีวรณปฺุพฺพานา ปมฺชชชานามิว จ อจฺจปาตฺถกาวาติ เอวํ สมฺปสาทนเอโกทิกาวานํ เหตุปรฺธีปํกมิตํ วจฺนํ ตถา วิตถุกวิจารณ์ํ วุปรสมา อิทํ อวิตถุกํ อวิจารณ์ํ น ตตฺถิตฺยจฺจตฺถชฺชานานํ วิย จกฺขุวิญญาณาตานํ วิย จ อภาวาติ เอวํ อวิตถุกอวิจารณ์ภาวสฺส เหตุปรฺธีปํกญจ น วิตถุกวิจารณ์ภาวมตฺถปรฺธีปํกํ วิตถุกวิจารณ์ภาวมตฺถปรฺธีปํกเมว ปน อวิตถุกํ อวิจารณ์ติ อิทํ วจฺนํ ตสฺมา ปฺุริมํ วตฺวาปิ วตฺตพฺพเมวาติ ฯ

(วิสุทฺธิมรรค ภาค ๑ ปจฺวีกสิณนิตฺเทศ หน้า ๒๐๐-๒๐๑)

๒. อิทฺ ภิกฺขุ ปจฺวีกสิณเณ ฉานํ สมมาปฺชชติ ตโต อาโปกสิณเณติ เอวํ ปฏฺิปาฏิยา อญฺุชฺส กสิณเณสุ สตฺกชฺชตฺถุมปิ สทฺสสฺกชฺชตฺถุมปิ สมมาปฺชชติ อิทํ กสิณานุโลมํ นาม ฯ โอทาทกสิณโต ปน ปญฺุชฺชาย ตเถว ปฏฺิโลมกฺกเมน สมมาปฺชชนํ กสิณปฏฺิโลมํ นาม ฯ ปจฺวีกสิณโต ปญฺุชฺชาย ยาว โอทาทกสิณํ โอทาทกสิณโต ปญฺุชฺชาย ยาว ปจฺวีกสิณนฺติ เอวํ อญฺุโลมปฏฺิโลมวเสน ปฺุณปฺุณํ สมมาปฺชชนํ กสิณานุโลมปฏฺิโลมํ นาม ฯ ปมฺชชชานาโต ปน ปญฺุชฺชาย ปฏฺิปาฏิยา ยาว เนวสญฺุชชานาสาญฺุชชายตฺนํ ตาว ปฺุณปฺุณํ สมมาปฺชชนํ ฉานานุโลมํ

นาม ๑ เนวสฤณานาสฤณายตนโต ปฏฺจาย ยาว ปชมฺชณานํ ตาว ปฺนปฺปฺนํ สฺมาปฺชฺชนํ
 ฉานปฏฺวิโลมํ นาม ๑ ปชมฺชณานโต ปฏฺจาย ยาว เนวสฤณานาสฤณายตนํ เนวสฤณานา
 สฤณายตนโต ปฏฺจาย จ ยาว ปชมฺชณานนฺติ เอวํ อนุโลมปฏฺวิโลมวเสน ปฺนปฺปฺนํ
 สฺมาปฺชฺชนํ ฉานานุโลมปฏฺวิโลมํ นาม ๑ ปจฺวิกฺสิเณ ปน ปชมฺชณานํ สฺมาปฺชฺชิตฺวา ตตฺถ
 ตตฺถิยํ สฺมาปฺชฺชติ ตโต ตเทว อุกฺขมาเถตฺวา อากาसानญฺจายตนํ ตโต อากิณฺจณฺญายตนนฺติ
 เอวํ กสิณํ อนุกฺกมิตฺวา ฉานสฺเสว เอกนฺตริกภาเวน อุกฺกมณํ ฉานานุกฺกนฺตํ นาม ๑ เอวํ
 อาไปกสิณาทิมูลกาปิ โยชนา กาทพฺพา ๑ ปจฺวิกฺสิเณ ปชมฺชณานํ สฺมาปฺชฺชิตฺวา ปฺน ตเทว
 เตโชกสิเณ ตโต นีลกสิเณ ตโต โลหิตกสิเณติ อิมินา นเยน ฉานํ อนุกฺกมิตฺวา
 กสิณสฺเสว เอกนฺตริกภาเวน อนุกฺกมณํ กสิณุกฺกนฺตํ นาม ๑ ปจฺวิกฺสิเณ ปชมฺชณานํ
 สฺมาปฺชฺชิตฺวา ตโต เตโชกสิเณ ตตฺถิยํ นีลกสิณํ อุกฺขมาเถตฺวา อากาसानญฺจายตนํ โลหิต-
 กสิณโต อากิณฺจณฺญายตนนฺติ อิมินา นเยน ฉานสฺส เจว กสิณสฺส จ อุกฺกมณํ
 ฉานกสิณุกฺกนฺตํ นาม ๑ ปจฺวิกฺสิเณ ปน ปชมฺชณานํ สฺมาปฺชฺชิตฺวา ตตฺถิยํ อิตฺเรสมฺปิ
 สฺมาปฺชฺชนํ อจฺจสจฺจกนฺตํ นาม ๑

(วิสุทธิมรรค ภาค ๒ อิทธีวธีนิตฺเทศ บาลีหน้า ๒๐๑-๒๐๒)

ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ.๘

แปล มคธเป็นไทย

พ.ศ. ๒๕๔๘

๑. ในสองบทว่า **อวิตกกัม อวิจาร์** มีวินิจฉัย ดังนี้ ทุตติยฉานนํ ชื่อว่า ไม่มีวิตก เพราะอรรถว่า วิตกไม่มีในทุตติยฉานนํ หรือแก่ทุตติยฉานนํ เพราะละได้ด้วยภาวนา ฯ ทุตติยฉานนํ ชื่อว่า ไม่มีวิจาร์ก็โดยนัยนี้เหมือนกัน ฯ แม้ในคัมภีร์วิวัฏฐกํ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสไว้ว่า วิตกและวิจาร์นี้ เป็นธรรมสงบ ระงับ เข้าไปสงบ ดับไป ดับไปอย่างราบคาบ ถูกทำให้พินาศไป ถูกทำให้ย่อยยับไป ถูกทำให้เหือดแห้งไป ถูกทำให้เหือดแห้งยับไป ถูกทำให้หมดไป เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงตรัสว่า **อวิตกกัม อวิจาร์** ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ในอธิการนี้ พระอาจารย์ผู้ใจทักท้วงว่า ก็ เนื้อความนี้ สำเร็จแล้วแม้ด้วยสองบทนี้ว่า **อวิตกวิจาร์ณํ วูปสมมา** มิใช่หรือ เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **อวิตกกัม อวิจาร์** ไว้อีก ฯ ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลย ฯ เนื้อความนี้ สำเร็จแล้วเหมือนอย่างนั้นจริงทีเดียว แต่พระดำรัสว่า **วิตกวิจาร์ณํ วูปสมมา** นี้ มิใช่แสดงอรรถคือความไม่มีวิตกและวิจาร์นั้น ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วมิใช่หรือว่า ถึงกระนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสไว้เป็นอย่างนี้ว่า **วิตกวิจาร์ณํ วูปสมมา** เพื่อทรงแสดงว่า การบรรลุทุตติยฉานเป็นต้นอันจากปฐมฉาน ย่อมมิได้ เพราะล่วงเลยองค์ที่หยาบๆ ฯ อนึ่ง พระดำรัสว่า **วิตกวิจาร์ณํ วูปสมมา** นี้ แสดงถึงเหตุแห่งความที่ทุตติยฉานนี้มองใส และ ยังสมาธิชื่อเอกโทให้ผุดขึ้นอย่างนี้ว่า ทุตติยฉานนํ ชื่อว่า สัมปสาทนะ (มองใส) เพราะ วิตกและวิจาร์สงบไป มิใช่เพราะความฟุ้งขึ้นแห่งกิเลสสงบไป และทุตติยฉานนํ ชื่อว่า เอกโททิวาระ (ยังสมาธิ ชื่อเอกโท ให้ผุดขึ้น) เพราะวิตกและวิจาร์สงบไป มิใช่เพราะละนิวรณ์ได้เหมือนอุปจารฉาน และมีใช่เพราะองค์ฉานปรากฏเหมือนปฐมฉาน และ แสดงถึงเหตุความที่ทุตติยฉานนํ ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ อย่างนี้ว่า ทุตติยฉานนํ ชื่อว่า ไม่มี วิตก ไม่มีวิจาร์ เพราะวิตกและวิจาร์สงบไปเช่นเดียวกัน มิใช่เพราะไม่มีเหมือนตติยฉานและจตุตถฉานและมีจักขุวิญญาณเป็นต้น ฯ ทาใช่แสดงความไม่มีวิตกและวิจาร์ ไม่ แต่พระดำรัสว่า **อวิตกกัม อวิจาร์** นี้ แสดงเพียงความไม่มีวิตก และไม่มีวิจาร์เท่านั้น เพราะฉะนั้น แม้ตรัสคำแรกแล้ว ก็ต้องตรัสคำหลังอีก ฯ

๒. ภิกษุในพระศาสนาที่ เข้าฌานในภิกขุ ๘ อย่าง ตามลำดับอย่างนี้ คือ เข้าฌานในปฐมวิภิกขุ ต่อจากปฐมวิภิกขุ นั้น เข้าฌานในอาโปกสิณเป็นต้น ร้อยครั้งบ้าง พันครั้งบ้าง นี้ชื่อว่า ภิกขุภิกขุโลม (เข้าฌานตามลำดับภิกขุ) ๑ อนึ่ง การเข้าฌานทวนลำดับเหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ตั้งแต่โอทาทกสิณ ชื่อว่า ภิกขุภิกขุโลม (เข้าฌานทวนลำดับภิกขุ) ๑ การเข้าฌานบ่อยๆ ด้วยสามารถอนุโลมและปฏิโลมอย่างนี้ คือ ตั้งแต่ปฐมวิภิกขุถึงโอทาทกสิณ ตั้งแต่โอทาทกสิณถึงปฐมวิภิกขุ ชื่อ ภิกขุภิกขุโลมปฏิโลม (เข้าฌานตามลำดับภิกขุและทวนภิกขุ) ๑ อนึ่ง การเข้าฌานบ่อยๆ โดยลำดับตั้งแต่ปฐมฌานถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ชื่อว่า ฌานอนุโลม (เข้าฌานตามลำดับฌาน) ๑ การเข้าฌานบ่อย ๆ ตั้งแต่เนวสัญญานาสัญญายตนฌานถึงปฐมฌานชื่อว่า ฌานปฏิโลม (เข้าฌานทวนลำดับฌาน) ๑ การเข้าฌานบ่อยๆ ด้วยสามารถอนุโลม และปฏิโลมอย่างนี้คือ ตั้งแต่ปฐมฌานไปถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน และตั้งแต่เนวสัญญานาสัญญายตนฌานไปถึงปฐมฌาน ชื่อว่า ภิกขุภิกขุโลมปฏิโลม (เข้าฌานตามลำดับและทวนลำดับฌาน) ๑ อนึ่ง การไม่ข้ามภิกขุ ข้ามเฉพาะฌานโดยภาวะข้ามไปฌานหนึ่ง อย่างนี้ คือ เข้าปฐมฌานในปฐมวิภิกขุแล้ว เข้าตติยฌานในปฐมวิภิกขุ นั้นนั่นแหละ ต่อจากนั้น เพิกตติยฌานนั้นนั่นเทียว เข้าอากาศาณัญญายตนฌาน ต่อจากอากาศาณัญญายตนฌานนั้น เข้าอากิญจัญญายตนฌาน ชื่อว่า ฌานุกกันตกะ (เข้าฌานข้ามฌาน) ๑

นักศึกษาก็ทำวาจาประกอบความ แม้ที่มีอาโปกสิณเป็นต้น เป็นมูลอย่างนี้ ๑ การไม่ข้ามฌาน ข้ามเฉพาะภิกขุ โดยภาวะข้ามไปภิกขุหนึ่งโดยนัยนี้ คือ เข้าปฐมฌานในปฐมวิภิกขุแล้วเข้าปฐมฌานนั้นนั่นแหละอีกในเตโชภิกขุ ต่อจากเตโชภิกขุ นั้น เข้าปฐมฌานในนฬภิกขุ ต่อจากนฬภิกขุ นั้นเข้าปฐมฌานในโลหิตกสิณ ชื่อว่า ภิกขุภิกขุกันตกะ (การไม่ข้ามฌานข้ามภิกขุ) การข้ามทั้งฌานและภิกขุโดยนัยนี้ คือ เข้าปฐมฌานในปฐมวิภิกขุ ต่อจากปฐมวิภิกขุ นั้น เข้าตติยฌานในเตโชภิกขุ เพิกนฬภิกขุเข้าอากาศาณัญญายตนฌาน จากโลหิตกสิณเข้าอากิญจัญญายตนฌาน ชื่อ ฌานภิกขุกันตกะ (เข้าฌานข้ามทั้งฌานทั้งภิกขุ) ๑ อนึ่ง การเข้าปฐมฌานในปฐมวิภิกขุแล้ว เข้าฌานเม้นนอกนั้นนั่นนั่นเทียวในปฐมวิภิกขุ นั้นนั่นแหละ ชื่อว่า องคสงกนุติกั (เข้าฌานล่วงเลยองค์) ๑